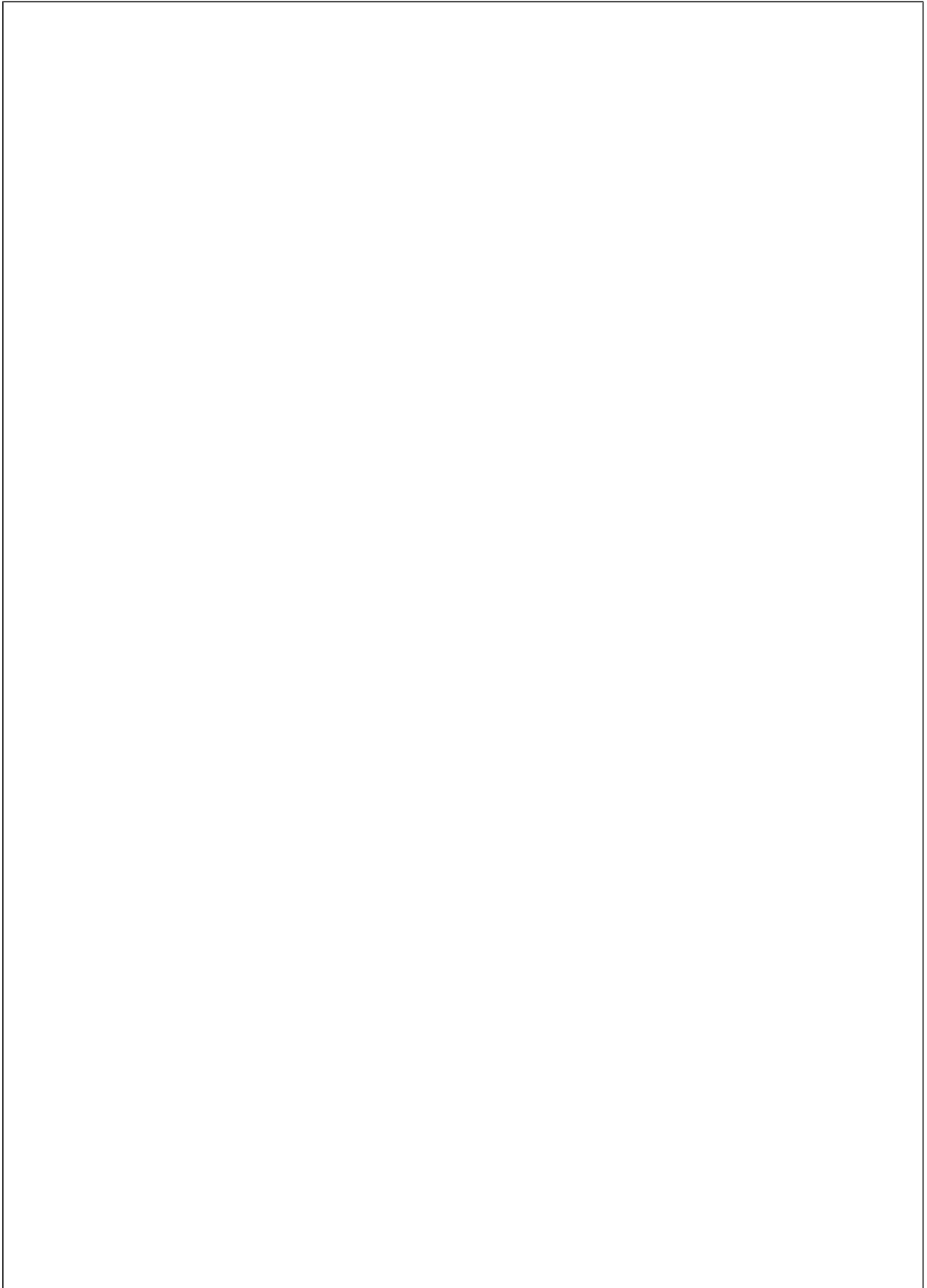

Instytut Pamięci Narodowej

<https://ipn.gov.pl/pl/aktualnosci/203532,Pamietniki-oficera-51-Pulku-Piechoty-Strzelcow-Kresowych-z-lat-1939-1940-przekaz.html>
27.02.2026, 22:29

Pamiętniki oficera 51 Pułku Piechoty Strzelców Kresowych z lat 1939-1940 przekazane do krakowskiego oddziału IPN

Do zasobu archiwalnego Oddziału Instytutu Pamięci Narodowej w Krakowie przekazane zostały dokumenty odnalezione podczas remontu przedwojennego domu na terenie krakowskiego osiedla Cichy Kącik.

10.07.2024

Archiwalia znajdowały się w skrytce zlokalizowanej na strychu, w pobliżu komina. Choć dokumenty uległy częściowemu uszkodzeniu, pozostały czytelne, co umożliwiło identyfikację ich autora. Był nim Zygmunt Józef Ponikowski (ur. 1907), oficer służby stałej Wojska Polskiego.

Kpt. Zygmunt Ponikowski

W latach 30. pełnił służbę w 51 Pułku Piechoty Strzelców Kresowych. Podczas kampanii 1939 r. dowodził 2 kompanią karabinów maszynowych, w której – jak zapisał w swoich pamiętnikach – byli „jeszcze następujący oficerowie: por. Obacz Kasper – dowódca I plutonu, ppor. Najblum Szymon (Simon) – dowódca II plutonu, ppor. Padłowski – dowódca III plutonu, ppor. Błoński – dowódca IV plutonu”.

Na czele 2kkm Zygmunt Ponikowski uczestniczył w walkach toczonych z niemieckim agresorem przez 51pp – dowodził nim wówczas ppłk August Emil Fieldorf, przyszły generał „Nil”. Kpt. Ponikowski był jednym z tych żołnierzy, którzy nie poddali się Niemcom po klęsce Armii „Prusy” w bitwie pod Iłżą i rozwiązaniu 51pp. Wyszedł z okrążenia i w cywilnym ubraniu dotarł 9 października 1939 r. do Krakowa. Postanowił ukryć fakt, iż jest oficerem zawodowym.

Swoje wspomnienia, skonfrontowane ze wspomnieniami kolegów – oficerów i podoficerów, „na podstawie rozmów z mjr. Pałoszem, kpt. Krzywiakiem, kpt. Wojtanem, kpt. Krupnickim i sierż. Krząstką oraz własnych wspomnień”, zawarł w dwóch zeszytach, zawierających szczegółowy opis wydarzeń od momentu mobilizacji, przez przebieg działań wojennych (m.in. walki pod Iłżą czy okoliczności śmierci ppor. Wacława Winklera, dowódcy plutonu w 8. kompanii strzeleckiej), aż po pobyt w Krakowie. Walki opisał, notując zarówno treść i wykonanie rozkazów, przebieg narad i odpraw, w których brał udział, jak i drobne z pozoru zdarzenia, np. samorzutne zbieranie przez strzelców pocisków przeciwpancernych wysypanych z rozbitych skrzyń amunicyjnych. Było to dowodem nie tylko odpowiedzialności polskich żołnierzy za powierzony im sprzęt, ale i ich świadomości znaczenia takiego uzbrojenia w walce z bronią pancerną przeciwnika.

Kpt. Ponikowski pisał także o sprawach osobistych. Ze szczególną troską i zaniepokojeniem o losach najbliższej rodziny, która pozostała na terenach okupowanych przez Związek Sowiecki, skąd docierały informacje o okrucieństwach sowieckich i ukraińskich. Opisywał warunki życia w okupowanym Krakowie, troski dnia codziennego, organizację systemu pomocy ukrywającym się oficerom Wojska Polskiego. Odnotowywał wydarzenia związane zacieraniami przez Niemców śladów polskości, np. zniszczenie Pomnika Grunwaldzkiego.

Spisywał również swoje przemyślenia nad przeczytanymi książkami, wykonywał szkice o treści patriotycznej i religijnej, a także satyrycznej – antyniemieckiej. Pod datą 29 maja 1940 r. zapisał: „I znowu zawód serdeczny, znowu wczorajsza przedwczesna radość okazała się bańką mydlaną: Niemcy piszą o swoich sukcesach, o kapitulacji Belgów i poddaniu się Leopolda III z 500 tysiącami żołnierzy. Ogarnia nas zdumienie, król Belgów poddał się jak żebrak”. Naród agresorów i okupantów zapisywał konsekwentnie małą literą.

Dedykowane żonie Zofii i urodzonemu rok przed wybuchem wojny synowi Januszowi pamiątniki obejmują okres do 31 maja 1940 r. Po zapiskach dotyczących wydarzeń tego dnia nagle się urywają. Przypuszczalnie wiązać to należy z zatrzymaniem przez Niemców, ponieważ dane kpt. Zygmunta Ponikowskiego znajdują się w ewidencji oficerów osadzonych w obozie jenieckim w Murnau w Bawarii (Oflag VII A). Dalsze losy kpt. Ponikowskiego nie są znane. Być może należy je łączyć z epitafium na jednym z grobów na starej części cmentarza Centralnego w Siedlcach: „Mjr Zygmunt Ponikowski – 1907-1976 – zmarł na emigracji” (sektor 12, rząd 2, numer 8). Nie są również znane losy żony i syna Zygmunta Ponikowskiego, którzy – jak wynika z pamiątników – jeszcze w kwietniu 1940 r. przebywali na terenach w okupowanych przez Sowiec.

Pamiątniki kpt. Zygmunta Ponikowskiego oraz ukryte wraz z nimi dokumenty legalizacyjne (zawierające fałszywe informacje o jego zawodzie i miejscu zatrudnienia) przekazał do zasobu archiwalnego IPN ich odkrywca, Krzysztof Prokopowicz. Dokumenty były ukryte na poddaszu domu, w którym w okresie okupacji niemieckiej mieszkali, znani Ponikowskiemu, Irena i Marek Sobiescy (Marek Sobieski był chemikiem, asystentem w Akademii Górniczej; 15 grudnia 1943 r. został zamordowany przez Niemców za czynny udział w konspiracji). 8 lipca 2024 r. oględzin dokumentów i ich przyjęcia do zasobu Instytutu dokonał Rafał Dyrzcz, naczelnik Oddziałowego Archiwum IPN w Krakowie wraz z dr. Krzysztofem Pięciakiem z krakowskiego pionu poszukiwań i identyfikacji.

Przekazane przez Krzysztofa Prokopowicza dokumenty zostały włączone do zasobu archiwalnego w ramach projektu [Archiwum Pełne Pamięci](#). Po konserwacji i digitalizacji zostaną udostępnione badaczom i dziennikarzom.

Oprac. Rafał Dyrzcz, dr Krzysztof Pięciak

Zdjęcie Zygmunta Ponikowskiego. Fot. Żaneta Wierzgacz (IPN)

Pamiętniki oficera 51 Pułku Piechoty Strzelców Kresowych z lat 1939-1940 przekazane do krakowskiego oddziału IPN. Fot. Żaneta Wierzgacz (IPN)

Pamiętniki oficera 51 Pułku Piechoty Strzelców Kresowych z lat 1939-1940 przekazane do krakowskiego oddziału IPN.
Fot. Żaneta Wierzgacz (IPN)

Pamiętniki oficera 51 Pułku Piechoty Strzelców Kresowych z lat 1939-1940 przekazane do krakowskiego oddziału IPN.
Fot. Żaneta Wierzgacz (IPN)

Pamiętniki oficera 51 Pułku Piechoty Strzelców Kresowych z lat 1939-1940 przekazane do krakowskiego oddziału IPN.
Fot. Żaneta Wierzgacz (IPN)

Pamiętniki oficera 51 Pułku Piechoty Strzelców Kresowych z lat 1939-1940 przekazane do krakowskiego oddziału IPN.
Fot. Żaneta Wierzgacz (IPN)

Zdjęcia kpt. Zygmunta Ponikowskiego. Fot. Zaneta Wiergacz (IPN)

Pamiętniki oficera 51 Pułku Piechoty Strzelców Kresowych z lat 1939-1940 przekazane do krakowskiego oddziału IPN. Fot. Zaneta Wiergacz (IPN)

Pamiętniki oficera 51 Pułku Piechoty Strzelców Kresowych z lat 1939-1940 przekazane do krakowskiego oddziału IPN.
Fot. Żaneta Wierzgacz (IPN)

Pamiętniki oficera 51 Pułku Piechoty Strzelców Kresowych z lat 1939-1940 przekazane do krakowskiego oddziału IPN.
Fot. Żaneta Wierzgacz (IPN)

Pamiętniki oficera 51 Pułku Piechoty Strzelców Kresowych z lat 1939-1940 przekazane do krakowskiego oddziału IPN.
 Fot. Żaneta Wierzgacz (IPN)

Epitafium na jednym z grobów na starej części cmentarza Centralnego w Siedlcach

[Archiwum Pełne Pamięci](#)

[Podsumowanie projektu APP w Krakowie](#)

[Dokumenty 116pp AK w archiwum IPN](#)

[Poprzedni Strona](#)

[Następny Strona](#)

